

Magdalena Skrejko

Muzeum Fotografii w Krakowie

magdalena.skrejko@mhf.krakow.pl

Gromadzenie zbiorów w bibliotekach muzealnych. Tematyzacja instytucji macierzystych i jej wpływ na profil biblioteki

Streszczenie: W artykule podjęto próbę scharakteryzowania bibliotek muzealnych oraz przedstawiono zasady ich funkcjonowania w strukturach instytucji macierzystych, ze szczególnym uwzględnieniem gromadzenia wysokospecjalistycznych, sprofilowanych księgozbiorów. Autorka przedstawia zależności występujące pomiędzy muzeum a biblioteką muzealną oraz muzealnikiem a bibliotekarzem; porusza zagadnienie tematyzacji muzeów i uwarunkowań, jakie w związku z tym spełniać powinna biblioteka muzealna.

Słowa kluczowe: muzea, archiwa, biblioteki muzealne, tematyzacja muzeów, gromadzenie, kolekcje, księgozbiory podręczne, księgozbiory zabytkowe, księgozbiory wysokospecjalistyczne

Gromadzenie zbiorów jest jedną z podstawowych i standardowych czynności bibliotekarskich, która zazwyczaj nie jest opisana w statutach czy regulaminach organizacyjnych. Polega na pozyskiwaniu i wprowadzaniu do biblioteki właściwych materiałów bibliotecznych zgodnie z przyjętą polityką gromadzenia. Pod uwagę bierze się również: potrzeby użytkowników, wykorzystanie gromadzonych materiałów oraz możliwości finansowe instytucji. Dokonuje się tego najczęściej drogą kupna, darów i wymiany, rzadziej depozytów. Bywa, że do biblioteki przejmowane są księgozbiory osieroczone. Jeżeli muzeum prowadzi działalność wydawniczą, zasób biblioteki powiększa się o wydawnictwa własne, np. katalogi zbiorów, katalogi wystaw, periodyki.

Definicję gromadzonych zbiorów podaje *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* w art. 5: *Materiałami bibliotecznymi są w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne*¹. Tak pojemna definicja pozwala bibliotekarzom na gromadzenie artefaktów bardzo różnorodnych pod względem treści, formy i funkcji.

Gromadzenie zbiorów w bibliotekach muzealnych jest nieco bardziej skomplikowane, ponieważ nie są one suwerenne, ale działają jako organizmy umiejscowione w strukturach nadrzędnych, a ich funkcjonowanie zdeterminowane jest przez działania i ofertę instytucji macierzystej. Są zależne od tych instytucji, np. organizacyjnie, lokalowo, finansowo.

Należy też pamiętać, że biblioteka w muzeum nie jest pierwszym docelowym miejscem dla publiczności, ale przestrzenią, w której propagowana i promowana jest tematyka zbiorów muzealnych oraz działalność muzeum. Widz jest przede wszystkim zainteresowany ofertą wystawienniczą, a dopiero później, jeśli widzi taką potrzebę oraz jeśli posiada wiedzę o istnieniu muzealnej biblioteki, zostaje jej czytelnikiem.

¹*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*. Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539.

Ze względu na zależność organizacyjną biblioteki w muzeach mogą podlegać: bezpośrednio dyrektorom muzeów, ich zastępcom, np. ds. programowych², lub pełnomocnikom, np. do spraw zarządzania zbiorami³; działom naukowo-oświatowym⁴ lub oświatowym⁵; rzadziej pracownikom dokumentacji i informacji⁶ lub komórkom naukowo-oświatowym⁷. W Muzeum Sztuki Nowoczesnej MOCAK w Krakowie biblioteka usytuowana jest w Dziale Wiedzy o Sztuce. Najczęściej są to jednak samodzielne działy, które mają swoje jasno określone miejsce w strukturze instytucji macierzystej. Dobrze, jeśli usytuowanie biblioteki zrównuje ją w hierarchii z pozostałymi działami merytorycznymi, gorzej jeśli znaczenie biblioteki jest umniejszane, przez co pozostaje ona w cieniu instytucji macierzystej. Taki stan rzeczy działa niekorzystnie nie tylko na wizerunek samej biblioteki, ale całej instytucji.

Książnice w muzeach funkcjonują pod różnymi nazwami, jako: biblioteki, działy biblioteki i informacji naukowej⁸, działy biblioteczne i zbiorów specjalnych⁹ lub biblioteki ze starymi drukami¹⁰. Niekiedy łączą funkcje biblioteki i archiwum¹¹ lub archiwum i biblioteki¹² (akcentując w ten sposób gromadzony zasób archiwaliów), a nawet biblioteki i wydawnictwo¹³ (realizując zadania edytorskie). W Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubskiej zorganizowano Dział Literatury i Prasy, popularnie zwany biblioteką – oddzielnie funkcjonuje tam Dział Rękopisów i Starodruków¹⁴.

Ze względu na zakres tematyczny same biblioteki opisują się jako specjalistyczne lub specjalne¹⁵, podkreślając unikatowość gromadzonych zbiorów. Ze względu na ich charakter i potrzeby użytkowników określają się jako: fachowe, o charakterze naukowym bądź muzealnym i naukowym. Niekiedy podkreślają swój charakter publiczny, choć *de facto* bibliotekami publicznymi nie są¹⁶.

²Muzeum Warszawy [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://muzeumwarszawy.pl/biblioteka/>.

³Muzeum Fotografii w Krakowie (MuFo) [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://mhf.krakow.pl/>.

⁴Muzeum Historii Katowic [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.mhk.katowice.pl/index.php/kontakt/informacje-kontaktowe>.

⁵Muzeum w Jarosławiu [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.muzeum-jaroslaw.pl/biblioteka.php>.

⁶Muzeum Rzeźby Współczesnej w Orońsku [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.rzezba-oronsko.pl/index.php?struktura,3>.

⁷Muzeum Historyczno-Etnograficzne im. J. Rydzkowskiego w Chojnicach [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://chojnicemuzeum.pl/index.php?dzial-naukowo-%E2%80%93-oswiatowy-z-biblioteka,23>; Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://muzeumbiala.pl/biblioteka-2>.

⁸Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://muzeumzabawek.eu/muzeum/biblioteka/>.

⁹Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.muzeum.slupsk.pl/index.php/o-muzeum/struktura-mps/dzia-biblioteczny-i-zbiorow-spec/114-biblioteka-historia>; Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, MuFo [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://muzeum.olsztyn.pl/2149,Biblioteka-Muzeum-Warmii-i-Mazur-w-Olsztynie.html>.

¹⁰Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://frombork.art.pl/pl/biblioteka-muzeum/>.

¹¹Muzeum Romantyzmu w Opinogórze [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://muzeumromantyzmu.pl/dzial-biblioteka-i-archiwum/>; Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.mim.krakow.pl/biblioteka-naukowa-i-archiwum>.

¹²Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <https://www.mnkd.pl/dzial-dokumentacji-i-biblioteka>.

¹³Muzeum w Koszalinie [online]. [Dostęp 20.01.2020]. Dostępny w: <http://muzeum.koszalin.pl/?q=node/15>.

¹⁴Dział Literatury i Prasy [online]. [Dostęp 2.02.2020]. Dostępny w: <https://www.muzeum.wejherowo.pl/d/o-muzeum/dzia/dzia-literatury-i-prasy/?cat=26>.

¹⁵Muzeum II Wojny Światowej [online]. [Dostęp 2.02.2020]. Dostępny w: <https://muzeum1939.pl/biblioteka>.

¹⁶Rozdz. 5, art. 18, ust. 2 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Dz. cyt.

O bibliotece muzealnej należy myśleć w kontekście całej instytucji głównie dlatego, że pierwszoplanowe znaczenie ma tematyżacja instytucji macierzystej, a więc motyw przewodni i treści udostępniane przez muzeum. Artykuł 3 *Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* mówi, że *Muzea mogą być tworzone dla jednej lub wielu dziedzin działalności człowieka oraz twórców natury*¹⁷.

Typ muzeum: sztuki, archeologiczne, etnograficzne i antropologiczne, historyczne, martyrologiczne, historii naturalnej, techniki i nauki, specjalistyczne (np. fotografii) i interdyscyplinarne¹⁸ decyduje nie tylko o profilu kolekcjonowanych muzealiów, ale także o specjalizacji biblioteki.

Profil kolekcjonowanych zbiorów muzeum musi być zgodny z jego statutem, który określa rodzaj i zakres gromadzonych zbiorów¹⁹; z przyjętą przez muzeum polityką gromadzenia, wyznaczoną misją czy strategią²⁰. Biblioteka muzealna zdeterminowana jest zapisami w tych dokumentach oraz zasadami przez nie narzuconymi. Dlatego ważne jest, by muzeum i działająca w jego strukturach biblioteka dawały odbiorcy spójny komunikat, by prowadziły działania polegające na kreowaniu jednolitego i zintegrowanego obszaru aktywności. Do tego potrzebny jest jednak jeden koncepcyjny klucz gromadzenia zbiorów: muzealiów i zbiorów bibliotecznych.

Pierwszym krokiem, jaki wykonać powinien bibliotekarz, jest więc poznanie samego muzeum²¹: jego historii, specyfiki, sposobu funkcjonowania, metod interpretacji przeszłości, przestrzeni i użyteczności, metody budowania tożsamości i relacji społecznych. Dopiero dobre rozpoznanie muzeum i jego kolekcji pozwala na tworzenie wysokospecjalistycznych i jedynych w swoim rodzaju bibliotek muzealnych, których zbiory kształtują wizerunek całego muzeum.

Sebastian Tempczyk napisał: za „bibliotekę muzealną” uznać należy każdą wyodrębnioną jednostkę organizacyjną muzeum, której głównym zadaniem jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zgromadzonych w muzeum książek”, natomiast „księgozbiorem muzealnym” nazywanym również „zbiorami bibliotecznymi” jest określenie używane na oznaczenie zgromadzonego w danym muzeum zbioru, kolekcji książek i innych publikacji, które nie stanowią odrębnej jednostki organizacyjnej²². Tak rozumiana definicja odnosi się tylko do podstawowych procesów bibliotekarskich. Jednocześnie pokazuje pierwszą z możliwych funkcji, jakie pełnić może biblioteka w muzeum – jej rolę konsultatywną wobec pracowników muzeum.

Gromadząc księgozbiór biblioteczny, należy brać pod uwagę kształtowanie się poszczególnych kolekcji muzealnych, zainteresowania samych pracowników, kustoszy sprawujących opiekę nad muzealiami i opracowujących muzealne kolekcje, a nawet działania kuratorskie (nie wyłączając poczynań prowadzących do organizacji ekspozycji książki). Bez tego nie jest możliwe planowe, celowe, systematyczne i konsekwentne tworzenie kolekcji bibliotecznej.

¹⁷ *Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*. Dz.U. 2019, poz. 917.

¹⁸ *Statystyka muzeów. Muzea w 2017 r.* [online]. [Dostęp 29.01.2020]. Dostępny w: https://nimos.pl/files/publications/55/Statystyka_muzeow_2017_online.pdf.

¹⁹ *Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*, dz. cyt.

²⁰ *W Strategii Muzeum Fotografii w Krakowie na lata 2018–2023* za mocną stronę uznano unikatowość i różnorodność nie tylko zbiorów fotograficznych, ale i bibliotecznych.

²¹ Pojęcia muzeum i muzealium definiuje *Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*, dz. cyt.

²² TEMP CZYK, S. *Księgozbiory muzealne w Sochaczewie, Rybnie, Skierniewicach i Wyszogrodzie*. *Biuletyn EBIB* [online]. 2014, nr 7. [Dostęp 30.01.2020]. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/346>.

O charakterze księgozbioru decydują więc w pierwszej kolejności potrzeby pracowników działów merytorycznych, najczęściej bowiem służy on muzealnikom jako warsztat do naukowego opracowania muzealiów. Dlatego ogromne znaczenie dla rozwoju biblioteki ma współpraca między bibliotekarzem a muzealnikami. Dobrze jest, jeśli o zakup poszczególnych tytułów wnioskujeją sami pracownicy muzeum lub zakupy nowości są z nimi konsultowane. Ważne są tu interpersonalne relacje w zespołach pracowniczych, przede wszystkim otwarcie się bibliotekarza na potrzeby muzealników.

Kolejnym z zadań biblioteki jest wspieranie procesów badawczych. Zgromadzone w bibliotece muzealnej piśmiennictwo powinno uwzględniać potrzeby uczonych skupiających się wokół tematu przewodniego muzeum – należy pamiętać, że najczęściej są to odbiorcy o mocno sprecyzowanym profilu. Dla nich ważne jest, by gromadzono w bibliotece źródła do badań naukowych, literaturę dokumentującą rozwój dyscyplin reprezentowanych przez zbiory czy piśmiennictwo o charakterze historycznym.

Praktycznie w każdej bibliotece muzealnej można dokonać podstawowego podziału księgozbioru na podręczny i zabytkowy. Księgozbiór podręczny złożony jest z podstawowych encyklopedii ogólnych i dziedzinowych, leksykonów, słowników i bibliografii; książek z zakresu nauk pomocniczych historii i historii sztuki. Księgozbiór uzupełniany jest o tytuły z wielu dyscyplin, np.: muzeologii, wystawiennictwa, kolekcjonerstwa, historii, historii sztuki, archeologii, etnografii i etnologii, wojskowości, konserwacji dzieł sztuki, regionalizmu czy techniki. Coraz częściej włączane są do księgozbioru podstawowe podręczniki na temat zarządzania w kulturze, promocji, public relations i marketingu oraz edukacji w muzeach.

Zasób biblioteki muzealnej to często samodzielna, wysokospecjalistyczna, unikatowa i reprezentatywna kolekcja zabytków – artefaktów powiązanych z treściami przewodnimi muzeum. Na księgozbiór zabytkowy składają się rzadkie i cenne egzemplarze jednostkowe oraz całe kolekcje książkowe. Biblioteki gromadzą: inkunabuły, starodruki, rękopisy, literaturę – publikacje będące samodzielną formą wypowiedzi artystycznej czy przykładem dzieł sztuki. Nierzadko są to wydania opatrzone dedykacjami autorskimi czy charakteryzujące się kunsztowną oprawą.

Księgozbiory zabytkowymi są księgozbiory historyczne, gromadzone w muzeach od chwili ich powołania. Mogą nimi być przekazywane do muzeów biblioteki prywatne lub ich części. Zdarza się, że taki zbiór aranżowany jest na wzór mieszkania czy gabinetu ofiarodawcy – za przykład niech posłuży tu Biblioteka Mieczysława Porębskiego w Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAM. W bibliotece Muzeum Narodowego w Krakowie znajdują się spuścizny artystów, np. Stanisława Wyspiańskiego i Olgi Boznańskiej. Do biblioteki Muzeum Fotografii w Krakowie (MuFo) trafiła licząca ponad 1300 tytułów kolekcja katalogów wystaw zgromadzona przez fotografa Janusza Nowackiego. Pozostawiona w układzie autorskim zachowała swój charakter i cechy nadane przez ofiarodawcę.

Należy zaznaczyć, że ta część zbiorów biblioteki wnosi dodatkowe, nieobecne w zbiorze muzealiów wartości. Nierzadko są to obiekty o unikatowym charakterze, materiały pomocnicze i wspomagające główne treści, które nie znalazły miejsca w kolekcji muzealiów; egzemplarze dopełniające, opisujące i kontekstowo powiązane z kolekcją główną, np. przez treści, formę, funkcję czy proveniencję²³. W takim przypadku biblioteka zaczyna pełnić jeszcze jedną ważną funkcję – wspomagającą i pomocniczą wobec zbioru obiektów muzealnych.

²³ Więcej na ten temat w prezentacji *Apendyks do Muzeum Fotografii w Krakowie*, którą autorka niniejszego artykułu przedstawiła na konferencji *Biblioteki muzealne wczoraj, dziś, jutro* zorganizowanej w Muzeum Warszawy 18 października 2019 r.

Dobrze jest, jeśli kolekcja tworzona przez bibliotekarza powstaje równolegle i analogicznie do rozwoju kolekcji muzealnych, a przypadkowy księgozbiór nie jest wartościowym do nich dodatkiem. Przy budowaniu kolekcji – zarówno muzealnych, jak i bibliotecznych, bardzo ważna jest współpraca pomiędzy bibliotekarzem i muzealnikiem. W zależności od przyjętej w muzeum struktury – z głównym inwentaryzатorem, działem inwentarzy, sekcją pozyskiwania zbiorów lub z wyznaczonym sekretarzem komisji nabytków. Działająca w muzeum komisja nabytków może również proponować przesunięcie oferowanych obiektów do zbiorów biblioteki czy archiwum naukowego.

O ostatecznym kształcie zasobu książnicy decyduje dobrze znający zbiory (nie tylko biblioteki!) bibliotekarz. Duże znaczenie ma to w przypadku nabytków do specjalnych zbiorów bibliotecznych i archiwów. Trzeba jednak pamiętać, że *biblioteki i muzea, które przechowują materiały archiwalne, prowadzą działalność archiwalną w zakresie państwowego zasobu archiwalnego*, podlegają *Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*²⁴. Zwrócić na to uwagę powinny te muzea, w których utworzono archiwa naukowe (dla odróżnienia od archiwów zakładowych) lub w których działają biblioteki i archiwa tworzące jeden wspólny dział.

W muzeach biograficznych i historycznych gromadzone są np. archiwa: rodzinne, ludzi nauki, działaczy politycznych; materiały o charakterze wspomnieniowo-pamiętnikarskim, korespondencja; archiwa instytucji miejskich czy dokumenty urzędowe. Muzea sprofilowane na technikę i naukę gromadzą np. dokumentację techniczną, geodezyjną, kartograficzną. Warto zaakcentować, że prawie w każdym przypadku są to artefakty o charakterze jednostkowym.

Zbiorami specjalnymi w bibliotekach²⁵ najczęściej określa się te artefakty, które nie mieszczą się w żadnej innej przyjętej w muzeum systematyce – nie są to więc ani muzealia, ani książki, ani czasopisma. Tę kategorię zbiorów tworzą: źródła archiwalne, kartografia, muzykalia, ikonografia: rysunki, grafika i fotografia, a nawet zbiory filatelistyczne. Materiały te zostały wydzielone z ogólnych zbiorów bibliotecznych ze względu na ich szczególne cechy formalne. Ten nierzadko wysoce specjalistyczny materiał wymaga często specyficznego traktowania: odrębnych warunków przechowywania, wypracowanej metody inwentaryzacji i opracowania, indywidualnych okoliczności udostępniania, oddzielnych działań konserwatorskich. Często zaciera się granica pomiędzy materiałami należącymi do kolekcji zbiorów specjalnych a tymi, które zgromadzono w archiwum naukowym. Bywa, że ich zakresy zachodzą na siebie, zazębiają się. Bez względu na ich umiejscowienie w zbiorach warto pamiętać, że są to obiekty wieloznaczeniowe, interesujące nie tylko ze względu na treść, ale także na ich cechy formalne – nierzadko ciekawą i nietypową formę. Wśród zbiorów specjalnych szczególnie miejsce zajmują materiały audiowizualne²⁶. Gromadzą je np. biblioteki Muzeum w Chorzowie²⁷ czy Muzeum POLIN²⁸.

²⁴ Art. 39 ust. 1 *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*. Dz.U. 1983, nr 38, poz. 173.

²⁵ FLUDA-KROKOS, A., JANIK, B. *Kolekcje w zbiorach bibliotek publicznych* [online]. [Dostęp 9.04.2020]. Dostępny w: https://www.pbw.edu.pl/images/stories/Konferencja/2OFBP/IIOFBP_kolekcje_w_zbiorach_bibliotek.pdf.

²⁶ KISIŁOWSKA, M. *Definicja materiałów audiowizualnych wobec nowych form dokumentów* [online]. [Dostęp 27.02.2020]. Dostępny w: http://medioteka.uw.edu.pl/Content/1656/z1997_2_04.pdf.

²⁷ Biblioteka. W: *Muzeum w Chorzowie* [online]. [Dostęp 27.02.2020]. Dostępny w: <https://www.muzeum.chorzow.pl/pl/166-biblioteka>.

²⁸ Biblioteka. W: *Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN* [online]. [Dostęp 27.02.2020]. Dostępny w: <https://www.polin.pl/pl/nauka-zbiory-dzialalnosc-naukowa/biblioteka>.

W każdej bibliotece muzealnej gromadzone są dokumenty życia społecznego, towarzyszące różnym aspektom życia społecznego, różnorodne pod względem formy oraz treści. Jeśli biblioteki nie mają historycznych materiałów o takim charakterze, to na pewno gromadzą: ulotki, plakaty, afisze czy naklejki okolicznościowe towarzyszące współcześnie organizowanym wystawom, wydarzeniom naukowym, edukacyjnym czy marketingowym.

Gromadzenie zbiorów w bibliotece muzealnej jest procesem wymagającym nie tylko dlatego, że postępowanie podporządkowane jest ściśle przyjętym przez muzeum regułom, ale także ze względu na jej markotwórczą rolę. Dąży się do tego, by biblioteka, której zbiory kształtują przecież wizerunek całego muzeum, była miejscem charakteryzującym się przychylną atmosferą.

Przygotowując artykuł, autorka poszukiwała informacji na stronach internetowych działających w Polsce muzeów. Prawie zawsze można odnaleźć na nich ofertę biblioteki muzealnej, choć nie wszystkie z jednakowym entuzjazmem prezentują swoje bogate zbiory. Różnorodność gromadzonych księgozbiorów podręcznych i zabytkowych, archiwaliów, zbiorów specjalnych i dokumentów życia społecznego wzbudza prawdziwy zachwyt. I chociaż w znakomitej większości biblioteki muzealne mają się czym pochwalić, ciągle są niedoceniane. Być może wynika to z niewiedzy o istnieniu w muzeach bibliotek – miejsc, w których w sposób dostępny można zapoznać się z kulturowym, artystycznym, historycznym, naukowym czy technicznym dziedzictwem.

Z całą pewnością powiedzieć można, że na sukces wysoko wyspecjalizowanych bibliotek muzealnych wpływa ich jasno określone miejsce w strukturze organizacyjnej muzeum oraz ścisła współpraca z bibliotekarzy z muzealnikami.

Bibliografia:

1. FLUDA-KROKOS, A., JANIK, B. *Kolekcje w zbiorach bibliotek publicznych* [online]. [Dostęp 9.04.2020]. Dostępny w: https://www.pbw.edu.pl/images/stories/Konferencja/2OFBP/IIOFBP_kolekcje_w_zbiorach_bibliotek.pdf.
2. KISIŁOWSKA, M. *Definicja materiałów audiowizualnych wobec nowych form dokumentów* [online]. [Dostęp 27.02.2020]. Dostępny w: http://medioteka.uw.edu.pl/Content/1656/z1997_2_04.pdf.
3. *Statystyka muzeów. Muzea w 2017 r.* [online]. [Dostęp 29.01.2020]. Dostępny w: https://nimosz.pl/files/publications/55/Statystyka_muzeow_2017_online.pdf.
4. TEMPCZYK, S. Księgozbiory muzealne w Sochaczewie, Rybnie, Skierniewicach i Wyszogrodzie. *Biuletyn EBIB* [online]. 2014, nr 7. [Dostęp 30.01.2020]. Dostępny w: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/346>.
5. *Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*. Dz.U. 1983, nr 38, poz. 173.
6. *Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*. Dz.U. 2019, poz. 917.
7. *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*. Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539.